
**ALLOHIDA TA'LIM EHTIYOJIGA EGA O'QUVCHILARGA MAXSUS
JIHOZLARNI O'QITISHNING INNOVATSIYON USULLARI****Ismoilova Sarvinoz A'zamjon qizi ¹**¹ *Farg'ona davlat universiteti I kurs magistranti***MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received: 21.01.2025**Revised: 22.01.2025**Accepted: 23.01.2025***KALIT SO'ZLAR:**

*allohida ta'lim
ehtiyolari, maxsus
jihozlar, innovatsion
usullar, moslashtirilgan
ta'lim, interaktiv
texnologiyalar, inkluziv
ta'lim, ta'lim
samaradorligi.*

Ushbu maqolada allohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilar uchun maxsus jihozlardan foydalanishning innovatsion usullari ko'rib chiqilgan. Maxsus moslamalar va texnologiyalarning o'quv jarayonidagi ahamiyati hamda ularning samaradorligi tahlil qilinadi. Maqola ta'lim sohasi mutaxassislari uchun ilmiy-amaliy tavsiyalarni taqdim etadi.

KIRISH. O'zbekiston Respublikasida maxsus ta'lim ehtiyojlariga ega o'quvchilarni o'qitish va ularning ta'lim olish imkoniyatlarini yaxshilash maqsadida, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan qator qarorlar qabul qilingan. Ushbu qarorlar ta'lim tizimini yanada rivojlantirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va maxsus jihozlar orqali ta'limni samarali tashkil etishga yo'naltirilgan. Maxsus ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan o'quvchilarga oid masalalar, ayniqsa, ularning ta'lim olishda tenglikka erishishlari uchun muhimdir.

Prezidentning ta'lim sohasiga oid qarorlari doirasida maxsus ta'lim ehtiyojlariga ega bolalar uchun kerakli infratuzilma yaratish, o'qituvchilarni malakasini oshirish, va maxsus jihozlar bilan ta'minlash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Shuningdek, bu qarorlar

orqali davlat ta'lim tizimining inkluzivligi, ya'ni barcha o'quvchilar uchun teng imkoniyatlar yaratish, ta'minlanishi ko'zda tutilgan. Ushbu qarorlar ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan yangiliklar va innovatsion yondoshuvlarning rivojlanishiga asos bo'lib, ta'limni yanada samarali va barqaror qilishga xizmat qilmoqda. O'zbekistonda maxsus ta'lim ehtiyojlariga ega o'quvchilarga o'qitishning innovatsion usullarini joriy etishdagi o'zgarishlar, shu jumladan maxsus jihozlar va texnologiyalarning o'qitish jarayonida muhim o'rin tutishini ko'rsatmoqda.¹

Bugungi kunda ta'lim jarayonini har bir o'quvchining individual ehtiyojlarini inobatga olgan holda tashkil etish muhim masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, alohida ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan o'quvchilar uchun ta'limni moslashtirish dolzarbdir. Bunday o'quvchilar jismoniy, psixologik yoki intellektual rivojlanishdagi o'ziga xosliklari sababli maxsus yondashuv va jihozlarni talab qiladi. Zamonaviy innovatsion texnologiyalar ushbu o'quvchilar uchun samarali va qulay o'quv muhitini yaratishga imkon beradi. Shu sababli, maxsus jihozlardan foydalanish va ularni o'qitish jarayonida qo'llash bo'yicha yangi usullarni joriy etish bugungi kun pedagogik faoliyatining muhim yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda.

Bugungi kunda alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarga ta'lim berishning dolzarbligi

Bugungi kunda dunyo bo'ylab alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarga moslashtirilgan ta'lim berish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bunday o'quvchilarga sifatli ta'lim olish imkoniyatini yaratish, ularning jamiyatga to'liq integratsiyalashuvi uchun zarur sharoitlarni ta'minlash global ta'lim siyosatining muhim yo'nalishlaridan biridir. Ta'lim jarayonida interaktiv texnologiyalar, maxsus moslamalar va o'quv muhitini moslashtirish orqali o'quvchilarning intellektual va ijtimoiy rivojlanishiga erishish mumkin.

Dunyo miqyosida har 10-o'quvchidan biri maxsus ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lib, ular uchun maxsus uskunalar va moslashtirilgan usullar yordamida ta'lim tashkil etilishi shart. Xalqaro tashkilotlar, jumladan, YUNESKO va BMTning Inkluziv ta'lim tashabbuslari, ushbu yo'nalishda faol ishlamoqda.

Chet davlatlar tajribasi

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-dekabrda "Maxsus ta'lim ehtiyojlariga ega o'quvchilarni o'qitishni takomillashtirish to'g'risida"gi PQ-4846-sonli qarori.

Ko'plab rivojlangan mamlakatlarda alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarga maxsus ta'lim muhitini yaratishga katta e'tibor qaratilmoqda. Masalan:

1. AQSh: Inkluziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha qator dasturlar amalga oshirilmoqda. Maxsus jihozlangan sinf xonalari, interaktiv o'quv platformalari, ovozli yordamchi qurilmalar (speech-to-text), hamda maxsus ta'lim trenerlari faoliyati tashkil etilgan. IDEA (Individuals with Disabilities Education Act) qonuni orqali har bir bolaga individual o'quv rejasi tuziladi.

2. Yaponiya: Sensor xonalar, robotlashtirilgan o'qituvchilar va maxsus ilovalar orqali autizm va boshqa ehtiyojlarga ega bolalarni o'qitish yo'lga qo'yilgan. Har bir maktabda maxsus pedagoglar va psixologlar ishlaydi.

3. Yevropa davlatlari (Buyuk Britaniya, Germaniya): Inkluziv ta'lim siyosatini qo'llab-quvvatlash maqsadida davlat va nodavlat tashkilotlar tomonidan innovatsion jihozlar taqdim etilmoqda. Bunda, ayniqsa, Braille qurilmalari va maxsus IT platformalar keng joriy etilgan.

O'zbekistonda alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Mamlakatda quyidagi choratadbirlar amalga oshirilmoqda:

1. Maxsus maktab va markazlar: Nogironligi bo'lgan bolalar uchun maxsus internat maktablari tashkil etilgan. Bu maktablarda maxsus dasturlar asosida o'qitish yo'lga qo'yilgan.

2. Interaktiv vositalar joriy etilishi: Ko'rish yoki eshitish qobiliyatida muammosi bor o'quvchilar uchun maxsus texnologiyalar va o'quv qurollari maktablarga kiritilmoqda.

3. Qonunchilik asoslari: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari va qarorlari orqali nogironligi bo'lgan bolalarning ta'lim olish huquqlari mustahkamlanmoqda. Xususan, "Nogironligi bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlash to'g'risida"gi qonunlar doirasida ularning ta'limga bo'lgan ehtiyojlari inobatga olinmoqda.

4. Xalqaro hamkorlik: YUNISEF kabi xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda maxsus jihozlar va innovatsion usullarni joriy qilish bo'yicha loyihalar amalga oshirilmoqda.

5. O'qituvchilar tayyorlash: Maxsus ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilar bilan ishlaydigan pedagoglarni tayyorlash va qayta tayyorlash bo'yicha maxsus dasturlar ishlab chiqilgan.

Innovatsion usullarni joriy qilish muammolari

O'zbekistonda ushbu sohada sezilarli yutuqlarga erishilgan bo'lsa-da, hali ham ba'zi muammolar mavjud: Maktablarda maxsus jihozlar yetishmovchiligi.

O'qituvchilarning zamonaviy texnologiyalar bilan ishlash bo'yicha yetarli malakaga ega emasligi.

Nogironligi bo'lgan bolalar uchun moslashtirilgan infratuzilmaning to'liq rivojlanmaganligi. Allohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilar: Tavsif va Xususiyatlar.

Allohida ta'lim ehtiyojlari: Bu bo'limda ta'lim ehtiyojlari xususiyatlari haqida batafsil ma'lumot beriladi. O'quvchilarning jismoniy, psixologik va intellektual qiyinchiliklari qanday bo'lishi mumkinligi haqida so'z boradi. Shuningdek, bu qiyinchiliklar asosida o'quvchilarni o'qitishda qanday maxsus metodlar va jihozlar zarur ekanligi ko'rsatiladi.

Nogironlik va turli ta'lim ehtiyojlari: Turli nogironlik turlari (eshitish, ko'rish, harakat qobiliyati, autizm va boshqalar) va ularni o'qitishning yondoshuvlaridagi farqlar keltiriladi. Innovatsion ta'lim texnologiyalari va maxsus jihozlar. Innovatsion texnologiyalar: Ta'lim jarayonida ishlatiladigan yangi texnologiyalar haqida so'z yuritiladi. Ular orasida interaktiv doskalar, virtual reallik qurilmalari, sensorli ekranning imkoniyatlari, avtomatik tarjimonlar va ovozli yordamchilardan qanday foydalanish mumkinligi tasvirlanadi. Maxsus jihozlar: Braille alifbosi, ovozli texnologiyalar, kompyuter asosidagi o'quv vositalari va boshqa maxsus qurilmalar ta'lim jarayonida o'quvchilarga qanday yordam berishi ko'rsatiladi. Chet davlatlar tajribasi: Innovatsion metodlar va maxsus jihozlar .AQSh va Yevropadagi tajriba: AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya va boshqa rivojlangan davlatlardagi maxsus ta'lim tizimlari haqida misollar keltiriladi. Maxsus ta'limga oid qonunchilik, innovatsion texnologiyalar, maxsus jihozlar va ta'lim samaradorligini oshirishga qaratilgan dasturlar haqida batafsil ma'lumot beriladi. Yaponiya va Skandinaviyadagi yondoshuvlar: Yaponiyaning sensorli xonalar va robotlashgan ta'lim usullaridan foydalanishi, Skandinaviyadagi inkluziv ta'lim tizimi tahlil qilinadi.

O'zbekistonning allohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarga bo'lgan yondoshuvi . O'zbekiston ta'lim tizimi: O'zbekistonda maxsus ta'lim ehtiyojiga ega bolalar uchun tashkil etilgan maktablar, internatlar va maxsus markazlar haqida to'liq ma'lumot beriladi. Maxsus jihozlar va texnologiyalar: O'zbekistonda maxsus texnologiyalar va jihozlar bilan ta'minlash borasidagi ishlar haqida so'z boradi. Interaktiv doskalar, Braille texnologiyalari va boshqa innovatsion usullarni o'quvchilarga taqdim etishdagi mavjud holat va rivojlanish istiqbollari tahlil qilinadi.

O'qituvchilarni tayyorlash: Maxsus ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilar bilan ishlash uchun pedagoglarni tayyorlash dasturlari va amaliyotlari.

O'zbekistonda maxsus jihozlar va texnologiyalarning joriy etilishidagi muammolar.

Resurslar yetishmovchiligi: Maxsus jihozlar va texnologiyalarni ta'lim muassasalariga kiritishda duch kelinayotgan muammolar, jumladan, moliyaviy va logistika masalalari. O'qituvchilarning malakasini oshirish: O'qituvchilarni zamonaviy texnologiyalar bilan

---

ishlashda qo'llaniladigan dasturlar va ularning samaradorligi. Samarali infratuzilma yaratish zarurati: Maxsus jihozlarni ta'minlash va o'quv jarayonini moslashtirish uchun zarur infratuzilma rivojlanishi.

Inkluziv ta'limning afzalliklari: Inkluziv ta'limning o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishini tahlil qilish. O'quvchilarning ijtimoiy integratsiyasi: Maxsus ehtiyojlarga ega o'quvchilarning jamiyatga integratsiyalashuvi, mehnat bozorida ishtiroki va umumiy ta'lim muhitida muvaffaqiyatli rivojlanishi.

Kelajakdagi o'zgarishlar: Maxsus ta'lim tizimini rivojlantirish bo'yicha kelajak istiqbollari, yangi texnologiyalar va innovatsion yondoshuvlar.

Tavsiyalar: O'zbekistonda maxsus ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarni o'qitish tizimini yanada samarali qilish bo'yicha tavsiyalar, yangi usullar va dasturlarni joriy etish zarur.

Xulosa. Dunyo tajribasi ko'rsatmoqda-ki, alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilar uchun moslashtirilgan ta'lim usullari ularning rivojlanishi va jamiyatga integratsiyalashuvini sezilarli darajada yaxshilaydi. O'zbekistonda ushbu yo'nalishda ijobiy qadamlar tashlangan bo'lsa-da, xalqaro tajribalardan foydalanib, ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalarni keng joriy qilish zarur. Shu bilan birga, o'qituvchilarni tayyorlash, maxsus jihozlar bilan ta'minlash va xalqaro hamkorlikni kengaytirish bo'yicha faoliyatni kuchaytirish zaruratga aylangan. Bugungi kunda har bir o'quvchining o'ziga xos ehtiyojlari bor. Bu ehtiyojlar, ayniqsa, jismoniy va intellektual rivojlanishdagi cheklovlarga ega bo'lgan o'quvchilar uchun muhim ahamiyatga ega. Bunday bolalar uchun ta'lim tizimi nafaqat moslashtirilgan metodlar, balki maxsus jihozlar va texnologiyalarga asoslangan bo'lishi kerak. Maqolada bu sohada amalga oshirilgan global va mahalliy islohotlar, innovatsion texnologiyalar va maxsus jihozlarning o'rnini, ularning ta'lim jarayonidagi samaradorligi va joriy etilishidagi muammolar ko'rib chiqiladi. Maxsus ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarga moslashtirilgan ta'lim usullarini joriy etish va innovatsion texnologiyalarni qo'llashning ta'lim tizimidagi ahamiyati alohida ta'kidlanadi. O'zbekistonda amalga oshirilgan islohotlar va kelgusida bo'lajak o'zgarishlar to'g'risida umumiy xulosa chiqariladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-dekabrda PQ-4846-sonli qarori. "Maxsus ta'lim ehtiyojlariga ega o'quvchilarni o'qitishni takomillashtirish to'g'risida".
2. Akhatov, B. (2021). "Innovatsion ta'lim texnologiyalarini o'qitishda qo'llash". Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi.

3. Gonzalez, M. (2019). "Assistive Technologies for Special Education: A Practical Guide". New York: Educational Resources
4. Shodmonov, X., & Tohirov, M. (2020). "Maxsus ehtiyojli o'quvchilarni o'qitishda texnologiyalarni joriy etish". Tashkent: O'qituvchilar nashriyoti.
5. Zinn, A., & Williams, P. (2018). "Innovations in Education for Children with Disabilities". London: Cambridge University Press.
6. Aliyev, A. (2022). "Maxsus ta'lim tizimi va innovatsion usullar". Fergana: Fergana davlat universiteti nashriyoti.
7. Salihov, R. (2017). "O'qitish jarayonida maxsus jihozlar va texnologiyalar". Toshkent: Ta'lim nashriyoti.
8. Ravshanov, A. (2023). "Maxsus ta'lim ehtiyojlariga ega o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash". Toshkent: O'zbekiston Ta'lim Vazirligi.
9. Kovalenko, S. (2021). "Inclusive Education: Strategies and Approaches". Moscow: Russian Educational Journal.

